ISSN 3060-5091 (Online)
Farg‘ona metodika maktabi – Ферганская методическая школа – Fergana methodical school
2026-yil 6-son.

DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.24308776

CLIL yondashuvining 10–11-sinf o‘quvchilarida hayotiy ko‘nikmalarni rivojlantirishdagi pedagogik imkoniyatlari: zamonaviy tendensiyalar va kompetensiyalar transferi

Axmadaliyeva Xosiyatposhsho Abduxayotovna –
O‘zbekiston Respublikasi Bank-moliya akademiyasi dotsent
pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
E-mail: xosiyatposhshoaxmadaliyeva@gmail.com

Annotatsiya. *Maqolada 10–11-sinf o‘quvchilarida hayotiy ko‘nikmalarni rivojlantirishda fan va tilni integratsiyalashgan holda o‘qitish (CLIL) yondashuvining pedagogik imkoniyatlari zamonaviy ta’lim tadqiqotlari asosida tahlil qilinadi. Tadqiqotning asosiy e’tibori predmet va til bilimlarini o‘zlashtirishdan ularni real hayotiy vaziyatlarga transfer qilish, o‘quvchi agentligini rivojlantirish, dalillarga asoslangan qaror qabul qilish va raqamli muhitda mas’uliyatli faoliyat yuritish masalalariga qaratilgan. Shuningdek, hayotiy ko‘nikmalarni baholashda o‘quvchining bilimni takrorlashi emas, balki uni yangi sharoitda mustaqil qo‘llashi asosiy mezon bo‘lishi zarurligi asoslanadi. Tadqiqot nazariy-tahliliy xarakterga ega bo‘lib, ilgari surilgan metodik mexanizmning samaradorligi keyingi empirik izlanishlarda tekshirilishi lozim.*

Kalit so‘zlar: *CLIL, hayotiy ko‘nikmalar, kompetensiyalar transferi, o‘quvchi agentligi, raqamli savodxonlik, metakognitiv refleksiya, dalillarga asoslangan qaror, integratsiyalashgan ta’lim.*

Педагогические возможности Clil-подхода в развитии жизненных навыков учащихся 10-11-х классов: современные тенденции и трансфер компетенций

Аннотация. *В статье анализируются современные педагогические возможности предметно-языкового интегрированного обучения (CLIL) в развитии жизненных навыков учащихся 10–11-х классов. Основное внимание уделяется переносу предметных и языковых знаний в реальные жизненные ситуации, развитию субъектности учащихся, принятию решений на основе доказательств и ответственному поведению в цифровой среде. Особое значение придаётся оцениванию способности учащихся применять приобретённые компетенции в новых условиях. Исследование носит теоретико-аналитический характер и определяет перспективы дальнейшей экспериментальной проверки предложенного механизма.*

Ключевые слова: *CLIL, жизненные навыки, перенос компетенций, субъектность учащихся, цифровая грамотность, метакогнитивная рефлексия, доказательное принятие решений, интегрированное обучение.*

Axmadaliyeva Xosiyatposhsho Abduxayotovna

Pedagogical potential of the Clil approach in developing life skills among 10th–11th grade students: contemporary trends and competency transfer

Annotation. *This article investigates contemporary pedagogical opportunities offered by Content and Language Integrated Learning (CLIL) for developing life skills among Grade 10–11 students. Particular attention is given to the transfer of subject knowledge and language competencies to authentic situations, learner agency, evidence-informed decision-making, and responsible participation in digital environments. The article argues that the assessment of life skills should extend beyond knowledge reproduction and linguistic accuracy to include students' ability to apply learning independently in unfamiliar contexts. The study adopts a theoretical and analytical methodology, and the proposed mechanism requires subsequent empirical validation in upper-secondary educational settings.*

Keywords: *CLIL, life skills, competency transfer, learner agency, digital literacy, metacognitive reflection, evidence-informed decision-making, integrated learning.*

KIRISH

XXI asrning uchinchi o‘n yilligida umumiy o‘rta ta’lim oldida turgan asosiy vazifalardan biri o‘quvchilarni faqat mavjud bilimlarni o‘zlashtirishga emas, balki noaniqlik sharoitida mustaqil harakat qilishga tayyorlashdan iborat. Raqamli texnologiyalar, sun’iy intellekt tizimlari, mehnat bozoridagi o‘zgarishlar va global ekologik muammolar sharoitida o‘quvchining muvaffaqiyati uning qancha ma’lumotni eslab qolishi bilangina belgilanmaydi. Muhimi, o‘quvchi o‘z bilimini yangi vaziyatga moslashtira olishi, ma’lumotning ishonchliligini baholashi, turli muqobil yechimlar orasidan asosli tanlov qilishi va qabul qilingan qarorning oqibatlarini tushunishidir. Mazkur ehtiyoj umumiy o‘rta ta’limning yuqori bosqichida ayniqsa dolzarbdir. Chunki 10–11-sinf o‘quvchilari ta’limning navbatdagi bosqichiga o‘tish, kasbiy yo‘nalishni belgilash, ijtimoiy munosabatlarda mustaqil ishtirok etish va shaxsiy maqsadlarini rejalashtirish kabi murakkab vazifalar bilan yuzlashadilar. Ushbu jarayonda hayotiy ko‘nikmalar shaxsning muayyan vaziyatda maqsadga muvofiq harakat qilishini ta’minlovchi integrativ kompetensiyalar sifatida namoyon bo‘ladi. So‘nggi yillarda xalqaro ta’lim tadqiqotlarida student agency, self-regulated learning, adaptive problem-solving, AI literacy va knowledge transfer tushunchalarining keng qo‘llanilishi ta’lim natijalarini yangicha talqin qilish zaruratini ko‘rsatmoqda. Xususan, OECDning 2026-yilda e’lon qilingan PISA 2025 natijalari o‘quvchining o‘z ta’limini boshqarishi, maqsad qo‘yishi, yordam so‘rashi va o‘rganish strategiyalarini moslashtirishi ta’limdagi faol ishtirokning muhim ko‘rsatkichlari ekanini yoritadi[1]. Bunday sharoitda Content and Language Integrated Learning yondashuvining pedagogik vazifalarini qayta ko‘rib chiqish zarurati yuzaga keladi. CLIL an’anaviy talqinda fan mazmunini chet tili orqali o‘rganishga asoslangan bo‘lsa, zamonaviy ta’lim ehtiyojlari ushbu yondashuvning hayotiy muammolarni hal qilish, mustaqil qaror qabul qilish va o‘zlashtirilgan bilimlarni turli kontekstlarga ko‘chirish imkoniyatlarini chuqurroq tadqiq etishni talab qiladi. O‘quvchi o‘rgangan tushunchasidan kundalik hayotda foydalana oladimi, yangi muammoni mustaqil tahlil qiladimi va o‘z qarorini ishonchli dalillar bilan asoslay oladimi, degan savollar ham pedagogik natijaning muhim mezoniga aylanishi kerak.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

CLIL yondashuviga bag‘ishlangan dastlabki tadqiqotlarda asosiy e’tibor chet tilini o‘zlashtirish, predmet mazmunini tushunish va kommunikativ kompetensiyani

rivojlantirishga qaratilgan. Biroq 2024–2026-yillarda chop etilgan ilmiy ishlar ushbu yondashuvning natijalarini yanada tanqidiy baholash, raqamli vositalar bilan integratsiyalash va o‘quvchilarning mustaqil faoliyatini chuqurroq o‘rganish zarurligini ko‘rsatmoqda. B.Poveda-Garcia-Noblejas va S. Antropova (2024) tomonidan amalga oshirilgan tizimli adabiyotlar sharhida 2018–2022-yillarga oid 142 ta ilmiy maqola tahlil qilingan. Tadqiqot maktab ta’limida CLILni qo‘llash bo‘yicha ilmiy izlanishlarning metodologik va mazmuniy xususiyatlarini tizimlashtiradi [2]. Mazkur ishning ahamiyati CLILni alohida dars texnologiyasi sifatida emas, balki turli ta’lim sharoitlarida o‘rganiladigan murakkab pedagogik hodisa sifatida ko‘rib chiqish imkonini berishidadir. Shu bilan birga, maktab sharoitidagi CLIL tadqiqotlarining mavjudligi ularning barchasi hayotiy ko‘nikmalar rivojlanishini bevosita o‘lchaganini anglatmaydi. F.Kaiypova, H.Lee, Y.Y.Lo va J.H.Lee (2025) tomonidan e’lon qilingan meta-tahlil CLIL samaradorligiga nisbatan muhim ilmiy aniqlik kiritadi. Mualliflar o‘rta ta’lim darajasidagi 21 ta qiyosiy tadqiqotni umumlashtirib, predmet bilimlarini egallash bo‘yicha CLIL va an’anaviy ta’lim o‘rtasida umumiy statistik jihatdan ahamiyatli ustunlik aniqlanmaganini ko‘rsatadilar. Umumlashtirilgan ta’sir ko‘rsatkichi 0,09 ni tashkil etgan (p = 0,40) [3].

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Ushbu natija CLILni har qanday sharoitda an’anaviy ta’limdan ustun deb talqin qilish ilmiy jihatdan asosli emasligini ko‘rsatadi. Demak, CLILning hayotiy ko‘nikmalarni rivojlantirishdagi imkoniyatlari ham avtomatik natija sifatida qabul qilinmasligi, balki maxsus tashkil etilgan faoliyat va baholash vositalari orqali tekshirilishi kerak. D.Hu, J.Chen, Y.Li va M.Wang texnologiyalar bilan boyitilgan CLIL bo‘yicha empirik tadqiqotlarni tizimli ko‘rib chiqib, raqamli vositalar integratsiyalashgan ta’limni loyihalashda turli vazifalarni bajarishini yoritadilar [4]. Ushbu yo‘nalish CLILni faqat matn, suhbat va taqdimot bilan cheklamasdan, raqamli simulyatsiya, interaktiv ma’lumotlar va hamkorlik platformalari bilan bog‘lash imkonini beradi. Biroq texnologiyaning mavjudligi pedagogik samaradorlikning o‘zi emas: uning qiymati o‘quvchidan qanday fikrlash va harakat talab qilinishiga bog‘liq.

O‘quvchi mustaqilligi masalasi 2025-yilda e’lon qilingan Curriculum Guidelines for the Development of Student Agency in Secondary Education nomli tizimli sharhda ham markaziy o‘rin egallaydi. Unda 86 ta empirik maqola asosida o‘rta ta’limda o‘quvchi agentligini rivojlantirishga ta’sir etuvchi o‘quv dasturi elementlari tahlil qilingan [5]. Bu yondashuv CLIL darslarida o‘quvchiga faqat topshiriq bajaruvchi emas, balki o‘quv maqsadini tushunadigan, faoliyat usulini tanlaydigan va natijani baholaydigan subyekt sifatida qarash zarurligini asoslashga yordam beradi.

Sun’iy intellekt savodxonligi masalasida UNESCOning 2024-yildagi AI Competency Framework for Students hujjati alohida ahamiyatga ega. Unda o‘quvchilarning sun’iy intellekt bilan mas’uliyatli ishlashi uchun inson manfaatlariga yo‘naltirilgan tafakkur, sun’iy intellekt etikasi, texnologik bilim va tizimlarni loyihalashga oid kompetensiyalar belgilangan [6]. Mazkur hujjat CLIL doirasida raqamli axborotni tekshirish, algoritmik qarorlarning cheklovlarini tushunish va sun’iy intellekt yordamida olingan ma’lumotlarga tanqidiy munosabat bildirishga yo‘naltirilgan topshiriqlarni ishlab chiqish uchun konseptual asos bo‘la oladi. B.Zhong va X.Liu (2025) o‘rta maktab o‘quvchilarining sun’iy intellekt savodxonligini baholashga oid tadqiqotlarida bilim, munosabat va tafakkur komponentlarini birlashtiruvchi yondashuvni taklif etadilar [7]. Bu esa hayotiy ko‘nikmalarni faqat texnologiyadan foydalanish mahorati bilan cheklamasdan, uning natijalarini tanqidiy tahlil qilish va mas’uliyatli tanlov qilish bilan bog‘lash zarurligini ko‘rsatadi. OECDning PISA 2025 natijalari asosida 2026-yilda chop etilgan hisobotida esa o‘quvchining mustaqil maqsad qo‘yishi, o‘rganish jarayonini rejalashtirishi va kerak bo‘lganda yordam so‘rashi agentlikning amaliy ifodalari sifatida tahlil qilingan [1]. Bu CLIL darslarida o‘quvchi

mustaqilligini faqat erkin suhbatlashish orqali emas, balki rejalashtirish, dalil izlash, strategiyani o‘zgartirish va o‘z faoliyatini nazorat qilish orqali rivojlantirish zarurligini anglatadi. Shunday qilib, so‘nggi ilmiy adabiyotlar tahlili CLIL tadqiqotlarida uchta muhim yo‘nalish mavjudligini ko‘rsatadi: ta’lim natijalarini dalillarga asoslangan holda baholash, raqamli texnologiyalarni maqsadli integratsiyalash va o‘quvchining mustaqil faoliyatini rivojlantirish. Mazkur yo‘nalishlarni hayotiy ko‘nikmalar va kompetensiyalar transferi bilan bog‘lash 10–11-sinf o‘quvchilari uchun yangi metodik imkoniyatlarni yuzaga chiqaradi.

Tadqiqotning nazariy tahlili CLILning hayotiy ko‘nikmalarni rivojlantirishdagi asosiy imkoniyatlaridan biri bilim va ko‘nikmalar transferini tashkil etish bilan bog‘liq ekanini ko‘rsatadi. Kompetensiyalar transferi deganda o‘quvchining muayyan fan yoki dars doirasida egallagan bilim, strategiya va faoliyat usullarini boshqa, avval uchramagan vaziyatlarda maqsadga muvofiq qo‘llay olishi tushuniladi. Masalan, matematika va ingliz tili integratsiyasi asosida statistik ma’lumotlarni tahlil qilishni o‘rgangan o‘quvchi ushbu ko‘nikmadan kundalik xarajatlarni rejalashtirish yoki internetda uchragan statistik da’volarni tekshirishda foydalanishi mumkin. Biroq darsda muammoni muvaffaqiyatli hal qilish ko‘nikmaning yangi vaziyatga ko‘chganini hali isbotlamaydi. Transferni aniqlash uchun o‘quvchiga dastlabki topshiriqdan mazmunan yoki sharoit jihatidan farq qiluvchi yangi vazifa berilishi lozim. Bunda o‘quvchining avvalgi yechimni mexanik takrorlashi emas, balki vaziyatni mustaqil tahlil qilishi va mos strategiyani tanlashi baholanadi. Shu asosda CLIL mashg‘ulotlarida uch darajali pedagogik natijani farqlash taklif etiladi:

Mazmuniy o‘zlashtirish: o‘quvchi fan tushunchalari va til birliklarini tushunadi.

Kontekstual qo‘llash: o‘quvchi bilim va til vositalaridan o‘rganilgan muammoga o‘xshash vaziyatda foydalanadi.

Mustaqil transfer: o‘quvchi bilimlarni yangi vaziyatga moslashtirib, o‘z qarorini asoslaydi va natijani baholaydi. Ushbu yondashuv CLIL samaradorligini baholashni faqat til yoki predmet natijalari bilan cheklamasdan, hayotiy vazifalarni bajarish sifati bilan ham bog‘lash imkonini beradi.

Hayotiy ko‘nikmalarni baholashning yangi mezonlari

CLIL asosidagi ta’limda hayotiy ko‘nikmalarni baholash faqat test savollari yoki tilga oid topshiriqlar bilan cheklansa, o‘quvchining real vaziyatdagi faoliyati yetarli darajada aks etmasligi mumkin. Shu sababli kompetensiyalar transferiga yo‘naltirilgan baholashda quyidagi indikatorlardan foydalanish taklif etiladi:

Baholash mezoni	**Kuzatiladigan indikator**
Muammoni tushunish	Muammoning sabablarini va asosiy cheklovlarini aniqlaydi
Dalillarni baholash	Ishonchli manbalarni tanlaydi, qarama-qarshi ma’lumotlarni solishtiradi
Kommunikativ asoslash	Qarorini tushunarli va mantiqiy tarzda ifodalaydi
Mustaqil qaror	Muqobil variantlardan asoslangan tanlov qiladi
Moslashuvchanlik	Yangi sharoitda strategiyasini o‘zgartira oladi
Reflektiv transfer	O‘rgangan bilimini boshqa vaziyatga ko‘chiradi va qo‘llash sababini tushuntiradi

Baholashda predmet bilimlari, til kompetensiyasi va hayotiy ko‘nikmalar alohida ko‘rsatkichlar orqali qayd etilishi maqsadga muvofiq. Bu o‘quvchining ingliz tilini nisbatan sust bilishi uning muammoni hal qilish qobiliyatini baholashda asossiz ravishda past natijaga olib kelishining oldini olishga yordam beradi. Shuningdek, o‘quvchilarning o‘zini baholashi,

o‘zaro baholash va o‘qituvchi kuzatuvlarini birlashtirish kompetensiyalar rivojlanishi haqida kengroq tasavvur hosil qilish imkonini beradi.

XULOSA

Zamonaviy ilmiy tadqiqotlar tahlili CLIL yondashuvining pedagogik imkoniyatlarini an’anaviy fan va til integratsiyasi doirasidan kengroq talqin qilish zarurligini ko‘rsatmoqda. Ayniqsa, 10–11-sinf o‘quvchilarida hayotiy ko‘nikmalarni rivojlantirish nuqtayi nazaridan CLILning ahamiyati o‘zlashtirilgan bilimlarni real vaziyatlarda qo‘llash, mustaqil qaror qabul qilish va o‘z faoliyatini boshqarish uchun yaratiladigan sharoitlar bilan belgilanadi.

CLIL yondashuvining zamonaviy pedagogik imkoniyatlari chet tilini fan mazmuni orqali o‘rgatish bilan cheklanmay, o‘quvchini bilimdan mustaqil harakatga olib o‘tuvchi ta’lim jarayonini tashkil etish bilan bog‘liq. Taklif etilgan metodik mexanizmni umumiy o‘rta ta’lim maktablarida tajriba-sinovdan o‘tkazish va uning hayotiy ko‘nikmalarga ta’sirini empirik baholash keyingi tadqiqotlarning muhim yo‘nalishi hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Poveda-Garcia-Noblejas, B., Antropova, S. Analysis of CLIL-related research in school settings: A systematic review. Journal of Language and Education, –2024.
2. Kaiypova, F., Lee, H., Lo, Y. Y., & Lee, J. H. Effects of content and language integrated learning on secondary-level students’ content learning: A meta-analysis. System, Article 103580, –2025
3. Hu, D., Chen, J., Li, Y., Wang, M. Technology-enhanced content and language integrated learning: A systematic review of empirical studies. Educational Research Review, 47, Article 100677, –2025
4. Zhong, B., Liu, X.Evaluating AI literacy of secondary students: Framework and scale development. Computers & Education, 227, Article 105230, –2025.